

könyv
könyvtár
könyvtáros

1996
augusztus

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1996. augusztus

Tartalom

Könyvtárpolitika

Futala Tibor: Egy dolgozat tizenharmadik születésnapjára	3
Horváth Tibor: Ad notam: együttműködés	8
Papp István: Egy pillantás magunk mögé	11
Az NKA könyvtári szakkollégiuma vezetőjének levele	13
Szivák Gábor: A kisvárosok polgárai és a könyvtárak... ..	15

Műhelykérdések

Zöldi Péter: Tárgyszavak minden szinten	23
--	----

Könyv

Pogány György: Gróf Apponyi Sándor emlékezete	25
Vajda Kornél: Rekonstrukció? Dekonstrukció?	29

Fórum

Csabay Károly: Kérdések és válaszok... ..	34
--	----

Könyv és Nevelés

Tóth Gyula: Ezeréves a magyar iskolai könyvtár	40
A Könyvtári és Informatikai Kamara hírei	60

Lapunk e számában Olexa József grafikai szerepelnek.

From the contents

Cooperation or system organization:

Tibor Futala: To the 13th „birthday” of a paper (3);

Tibor Horváth: Ad notam: cooperation (8);

István Papp: A glance behind (10).

Cikkeink szerzői

Csabay Károly, az OSZK KMK igazgatója; *Futala Tibor*, az OMK ny. igazgatója; *Papp István*, az FSZEK főigazgató-helyettese; *Pogány György*, az ELTE oktatója; *Szivák Gábor*, a Kisvárdai Városi Könyvtár igazgatója; *Tóth Gyula*, a BDTF tanszékvezető tanára; *Zöldi Péter*, az OSZK osztályvezetője

Szerkesztőbizottság:

Domsa Károlyné elnök

Maurer Péter, Poprády Géza, dr. Skaliczki Judit, Tóthné Környei Márta

Szerkeszti:

Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaiüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 96.245

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

Egy dolgozat tizenharmadik születésnapjára

*(Visszatekintésnek ugyan visszatekintés,
de nem visszavonás)*

Az *Együttműködés vagy rendszerszervezés?* című dolgozat a Könyvtári Figyelő 1983. évi 5. számában (455–470. p.) jelent meg. Annak idején a szokásosnál nagyobb feltűnést keltett, később is elég gyakran hivatkoztak rá. Ezt nyilvánvalóan annak köszönhettem, hogy átfogó módon és fegyelmezetten szedte sorba, mondhatni: kötötte füzérbe a magyar könyvtár- és szakirodalmi tájékoztatásügy jellegzetességeit, illetve velük kapcsolatban az időszerű tennivalókat. Ad notam: „A rózsza szép virágszál, de túske szurdal ágán.”

E mostani írás szükségképpen visszatekintés a szóban forgó produkcióra, ám – hál’istennek – eközben nem merül fel a visszavonás szükségessége, kényszere. Ui. tartalma – a történelmi és eszközfejlesztési eltulódásokat mutatis mutandisnak véve – szakmai szempontból ma is megáll a lábán.

Valamit keletkezésének körülményeiről...

A dolgozat formálisan „Kukrinyikszí-mű”, azaz három szerző munkája. Mégis: szerzősége tulajdonképpen „Ilf és Petrov-szerű”, minthogy szövegét ketten írták. Az „összöveg” Ilftől, alias Horváth Tibortól származik. Ez igencsak tüskés és szögletes volt, tele üzenettel ennek meg annak az akkori hatalmasságnak. Természetesen, korántsem kíméletes stílusban. Ezt az ósváltozatot aztán Petrov, alias Papp István varázsolta kiegyensúlyozottá, amivel Horváth Tibor – finoman szólva – nem mindenben értett egyet.

Ebbe a feszült térbe osongattam be én, az iménti formula „és” kötőszava, akinek az lett a dolga, hogy a hármas egyetértés kimódolásával szerkesztőségi révbe segítse a szöveget, ami esetenként „visszaerősítésből”, egy-két saját szövegötlet és -javaslat közbeszúrásából, alapjában pedig a kiegyensúlyozott változat imprimalásából állt.

Eközben aztán, talán alaposabban, mintha jómagam írtam volna az egész szöveget, kénytelen voltam „elsajátítani” mondanivalójának egészen kis részleteit is – túl azon a nagy vonalakban való egyetértésen, amellyel a vállalkozásnak egyáltalán nekivágtunk. Ezért érzek jogosultságot arra, hogy a továbbiakban a magam szövegeinek is vegyem a dolgozatban található megfogalmazásokat, s akként bánjak velük.

A „rendszerpárti”, illetve az érte hadakozó írás (s itt ne tessék a Kádár-rendszerre gondolni, mert szó sincs benne a szocializmusról, sőt!) a könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási rendszerben négy elvileg lehetséges alrendszert különböz-

tet meg, úm. az irányításit, a központi funkciókat tartalmazót, az intézményt és a használóit. Közülük nem foglalkozik a használóival, ami miatt mindjárt önkritikát is gyakorol („Mondanivalónk világosabb kifejtése érdekében követjük el a legdurvább leegyszerűsítést, a használói rendszer elhagyását”), bár az elmondottakból lépten-nyomon kitűnik: éppen az olvasók-használók javát keresve kelt tizenhárom évvel ezelőtt is minden „önkínzás, ének”.

Más kérdés, hogy az olvasók-használók érdeke a szóban forgó dolgozatban és a megjelenése óta publikált szakirodalomban egyaránt spekulatív formában jelentkezik. Azt ugyan nem lehet állítani, hogy e témakörben „addig is és azóta is” ne kelt volna számos részpróbálkozás a maga részeredményeivel a szakma tájékoztatására, az azonban bizonyos, hogy a könyvtár- és szakirodalmi tájékoztatásügy kívánatos jövője a használói rendszer felől nincs igazában megindokolva.

Dolgozatunk és az egész honi könyvtár e hiányosságát a továbbiakban adott-nak véve, dolgozatunkról a következőket látom szükségesnek elmondani.

Hátulról előrefelé...

Nem véletlenül sajnálkoztam a használói alrendszer kérdéseinek kifejtetlenül hagyása miatt. Ha ez nem maradt volna el, akkor dolgozatunk az intézményi alrendszerrel szólnán még attraktívabbnak tűnnék a mai olvasó előtt. Az említett fejezet ui. nem kevesebbre vállalkozott, mint hogy előkészítse a könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási rendszert, akkori egzaktabb megfogalmazásunkban: még quasi rendszer jövőbeni átalakulását, igazi rendszerré való fejlődését, mégpedig – kimondatlanul is – demokratikus körülményeket feltételezve.

Hadd idézzek a dolgozathoz ma is szívem szerinti megfogalmazásokat az iméntiekkel kapcsolatban:

„Könyvtárügyünk rendszerré fejlesztésében mintha [ez a 'mintha' a kor megkívánta kiegyensúlyozottsági engedmény!] túlon túl a formális mozzanatokra helyeztük volna a hangsúlyt, azt várva, hogy a különféle kötelekekkel összekötözött könyvtárak rendszerszerűen fognak működni. Lehet, hogy merésznek tűnik megállapításunk [itt is a kiegyensúlyozottságra való törekvést érjük tetten], de esetenként olyan jelek mutatkoznak, hogy éppen a szervezet gátolta a hatékony, magasabb színvonalú működést.”

„Mind a hálózati szervezet zavarai (adminisztratív-irányítási funkciók eluralkodása emitt, a hálózatok szétesése amott, diszfunkciók megjelenése a működésben stb.) és kiútkeresési törekvései (a tagkönyvtárakat segítő szolgáltatások kifejlesztése a központokban, a hálózati központok együttműködéses vállalkozásai, a módszertani gondozás és a szakfelügyelet közelítése stb.), mind a szakterületi és területi együttműködési körök feladatkeresései és botladozásai arra mutatnak, hogy a hagyományos szervezet átalakul, új minőségű kapcsolatok jönnek létre az intézményi alrendszer elemei között, s ha lassan is, de földeregenek az olyasfajta hálózatok körvonalai, amelyek közelebb állnak az informatika terminológiája szerinti hálózathoz, vagyis olyan intézmények együtteséhez, amelyek között létrejöttek a közvetlen adatátvitel feltételei, s közösen gazdálkodnak a rájuk bízott információkkal. Tehát a szervezetben is a forma helyett a tartalomra kezd áttevődni a hangsúly.”

„Napjainkra világossá vált, hogy a könyvtárügy intézményi alrendszerét nem lehet egyetlen vezérelv szerint, lineáris hierarchiában felépíteni. A könyvtárak között sokféle metszetben, a gyűjteményépítés, a technológiai folyamat, a szolgáltatások, a felhasználók stb. szerint jönnek létre kölcsönhatások.”

A fentiekből következően „egy-egy könyvtár kapcsolatai révén több együtteshez is kapcsolódhat, de nem utasítás, kijelölés vagy kényszer alapján, hanem természetes érdekei, pontosabban használói érdekei alapján.” És továbbmenve: „az intézményi alrendszerben önszervező mechanizmusok működnek, amelyek az érdekeltségek mentén hozzák létre a kapcsolatokat, s éppen mert természetes érdekek testesülnek meg bennük, hatékonyaknak is bizonyulnak.” Úgy érzem, hogy felettébb maian cseng az utasítás-kijelölés-kényszer szembeállítás az önszervező mechanizmusokkal, mely utóbbiakra mostanában talán több terhet-kötelezettséget rakunk, mint amennyit optimálisan elbírnának.

„Meggyőződésünk, hogy a rendszer legkisebb eleme is szükséges, ha tényleg társadalmi igény áll mögötte, s ennek következtében a rendszeren belül minden egységet azonos jogon kell megbecsülni.”

Követelmény, hogy a „szabadság”, „egyenjogúság” ellenére is „a rendszer elemei működőképes együttessé álljanak össze”, illeszkedjenek egymáshoz. Ennek „az illeszkedésnek ki kell terjednie a gyűjtőkörök kialakítására, a feldolgozási eljárásokra, a technikai berendezésekre, a szoftverekre stb. stb. – s nem utolsósorban a szolgáltatásokra.”

Követelmény a dolgozat javasolta körülmények között a közvetítő funkció vállalása is. Ez elsősorban szemléleti kérdés, s mint ilyen azt célozza, „hogy az intézmények tudatosan építsék be működésükbe egymás szolgáltatásainak célba juttatását, illetve a náluk jelentkező, de ott ki nem elégíthető igények továbbítását.”

„A szórásban lévő információk csakis úgy érkezhettek el az igénylőhöz, ha az információs intézmények (s közéjük értjük a közművelődési könyvtárakat is!) a rendszer egészére támaszkodva szerzik be, 'csomagolják át' és 'közvetítik ki' őket.” A fő „átcsomagolók” és „kiközvetítők” körébe a dolgozat szerint az országban mintegy 100-150 tudományos és szakkönyvtár, valamint kb. 50 közművelődési könyvtár tartoznék. Szerzői „trojkánk” – ellentétben pl. az olyannyira vitatott és elutasított Zsidai-elaborátummal (vitatásaival együtt ld. Könyvtári Figyelő, 1996. évi 1. számának 30–80. oldalán) – megtagadta magától azt a „kéjt”, hogy javaslatokat tegyen különféle összevonásokra, „auszradírozásokra”, s miközben hangsúlyozza a társadalmilag indokolt „legkisebb elem” szükségességét is, mindössze a kiemelten fejlesztendő és működtetendő intézmények körét próbálja számszerűen „megsaccolni”.

Figyelemre méltónak tartom, ahogy a dolgozat a könyvtárak és az egyéb tájékoztatási intézmények kapcsolatáról szól, s ezzel mintegy túlteszi magát a „két szomszédvár” közötti csetepatékon. Ezeket írja: „A tágabb értelemben vett könyvtárak és a népgazdasági ágként felfogott egyéb információs intézmények között kár lenne – nem is lehet – egy vonallal határt húzni. Inkább egy gyeprü választja el őket egymástól, illetve köti őket össze. A gyeprü hajdan védekezésül és támadások felvonulási területeként szolgált; ahogy rendszerré fejlődik könyvtárügyünk, úgy alakul át a gyeprü szabadkikötővé [itt szerencsésebb lett volna – a képzavart elkerülendő – „különleges övezeti piacot” használni], olyan kommu-

nikációs helyé, ahol egymásra utalt rendszerek cserélik ki outputjaikat, s egyeztetik szolgáltatásaikat, fejlesztési elképzeléseiket.”

Dolgozatunknak az intézményi alrendszerrel kapcsolatban kifejtett elveit és elvárásait egy 1994-ben keletkezett dokumentumban látom jóval konkrétabb formában és már a rendszerváltás okozta traumák ismeretében megjelenni, pontosabban szólva: újjólag megjelenni. Ez a dokumentum az Előzetes rendszerterv az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer megvalósítására, amely a Miniszterelnöki Hivatal Tudománypolitikai Bizottságának Titkársága megbízásából készült, és a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 1994. évi március–májusi különszámaként vált publikussá.

Ez a rendszerterv a tekintetben is „meghaladja” dolgozatunkat, hogy megállapításait és javaslatait egy sor intézményi felmérésre és adatelemzésre alapozza. S éppen ezért korántsem „ajtóstul esik be” a szakmai köztudatba. Intézményi alrendszerében három kategóriát különböztet meg, úm. a magkönyvtárakét, a közvetítő könyvtárakét és a fogadó könyvtárakét. Az első két kategória kicsit homályban hagyott azonossága nagyjából akkora lehet, mint az általunk számított „100–150 + 50” könyvtár. Érdekes módon itt a legintenzívebb frekvenciát és egyéb paraméterek alapján a Zsidai József által megszüntetni javasolt öt nagykönyvtárból négy a magkönyvtárak csúcskategóriájában szerepel.

Az Előzetes rendszerterv bizonyos vonatkozásokban (pl. a gyűjtőkört illetően) csak vázolja, másokban viszont (pl. a számítógépi konfigurációkat illetően) ki is fejt, hogy az egyes kategóriákban „mit kellene tudniuk”, „hogyan működniük”.

A magam részéről a két dokumentum közötti megfeleléseket azért tartom a „trojka” számára megtisztelőnek, mert az általa kifejtett „magánelvek és elképzelések” az előzetes rendszerterv által legalábbis „félhivatalosak” lettek abban az értelemben, hogy szakmai aprobációra tettek szert.

Az „égi áldás” kérdései

Ha az intézményi alrendszert – a szemléletesség kedvéért – termőtalajnak vesszük, akkor a központi szolgáltatásokban illetékeseket „égi áldáshoz” hasonlíthatjuk, melynek mennyiségétől, minőségétől és eloszlásától sok tekintetben függ a „termés”, azaz az olvasók-használók ellátása, annak bősége vagy éppen szűk volta. Hasonlatom azért is találó, mert e szolgáltatásokért a felelősség – sokkal inkább, mint különféle másokért való – egy „rendszerkülső” létezőt, nevezetesen az államot terheli. Szóval a „főntet”.

Dolgozatunk a központi szolgáltatások kérdéskörét ekként exponálja: „Először is hadd tegyük fel szándékosan kellemetlenkedő kérdésünket: kellőképpen tudatosult-e illetékeseinkben a központi szolgáltatások meghatározó volta az országos könyvtári rendszeren belül, s ha igen, levonták-e a szükséges következtetéseket, megtették-e mindent kiemelt fejlesztésük érdekében? Hadd maradjon ez az aggodalom szónoki kérdés, amelyre választ ne tőlünk várjon az olvasó.”

A dolgozat részben a hiányzó szolgáltatások létrehozásáért („Számunkra a hiányzó láncszemek közül a tájékoztatás a tájékoztatásról és az országos tároló könyvtár tűnik a legfontosabbnak”), részben a meglévő (a nemzeti dokumen-

tumvagyon bibliografizálása, könyvtárközi kölcsönzés, könyvtárellátás) fejlesztéséért száll síkra, s úgy véli hogy az ezekkel kapcsolatos szervező munkálatok hosszú sora „meghaladja az OSZK erejét”.

Ma már kuriózumnak tűnik, bár tizenhárom évvel ezelőtt indokoltnak látszott, hogy dolgozatunk a kommunikációs hálózat fejlesztését és a könyvtári célokat szolgáló számítógéppark megteremtését is a központi szolgáltatások közé sorolja, holott ezek technikai és technológiai jellegű feladatok. De hát akkor még nem volt, csak 1986-tól lett IIF-program, még kevésbé a 90-es évek elejére eső sokféle „csoda” (Bangemann-jelentés, Al Gore-program, információs szupersztráda, Internet stb.). Az Előzetes rendszerterv mindezt számításba veheti, s olyan technikai és technológiai megoldásokat ajánlhat az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer számára, amelyek megfelelnek az információ globalizálódása előírta követelményeknek. Ezeknek az ajánlásoknak birtokában aztán az összkönyvtári, az ún. központi szolgáltatások („a nemzeti dokumentumtermés számbavétele a magyar nemzeti bibliográfia által, tároló és kölcsönkönyvtár, országos lelőhelyjegyzék, tájékoztatás a tájékoztatásról”) is a miénknél jóval egzaktabb és korszerűbb formában kerülnek kifejtésre a rendszerterv lapjain.

Mert én már jó ideje csak távolról és kedvtelésből figyelem a magyar könyvtár- és szakirodalmi tájékoztatásügy mozgásait, lehet, hogy tévedek, ám úgy vélem, mégis: ezeknek a mozgásoknak az Előzetes rendszertervet hűbben, de nem szolgai módon követve kellene végbemenniük. Ez a rendszerterv annál is inkább támogatandó, hivatalos nyomatékokat is megérdemlő, mivel 1995 decemberében tervezet és javaslat formájú dokumentum született a Nemzeti Informatikai Stra-

tégia kialakítására vonatkozóan. Ennek végleges változata egy kormány elé kerülő határozattervezet háttéranyaga lesz. A könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási rendszernek jó érdeke, hogy e bizonyára megszülető határozat fogódzóiba bekapaszkodják, s ezáltal az eddiginél gyorsabb és egyértelműbb fejlődés részese legyen.

Végül illenék még dolgozatunk irányítással kapcsolatos, ott vezető fejezetként szereplő mondanivalójával foglalkoznom, amely finoman ugyan, de igen határozottan marasztalja el ezt az első alrendszert. Aztán ismertethetném az Előzetes rendszerterv irányítással kapcsolatos koncepcióját is. De sem ezt, sem azt nem teszem meg. Részint azért nem, mert a dolgozatban elmarasztalt irányítási alrendszer lényegében megszűnt létezni, részint pedig azért nem, mert az Előzetes rendszerterv irányítási koncepciója mindmáig nem realizálódott.

Egyelőre – a művelődési és közoktatási miniszter szavaival élve (vö. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1996. ápr. 3–6. p.) – a következők vannak:

„Az információ iránt bárhol felmerülő igényt egy egységes könyvtári rendszernek kell kielégítenie, nem az egyes könyvtáraknak.” Tehát: állami szinten fennáll a követelmény a könyvtárak „rendszerben tartására”.

„Az állam pedig, azon kívül, hogy támogatja e hálózat további fejlesztését, semmiféle ellenőrző szerepet nem vállalhat.” Tehát: a fejlesztés mikéntje a szakmán múlik.

„A könyvtárüggyel való foglalkozás... a művelődési és közoktatási miniszter számára nem érdeklődés kérdése, hanem kötelesség.” Tehát: az üggyel való törődés egyik fő letéteményese megnevezte magát. Kár, hogy az Internet E-mail számát nem adta meg.

„Óvnam... Önöket attól, hogy túlzott reményeket tápláljanak a szakma helyzetének javulásával kapcsolatban, hiszen a lehetőségek korlátozottak.” Tehát feltehető a kérdés” ugyan mi nem korlátozott manapság Magyarországon? (Mindenkori úgy válaszol, ahogy akar.)

Futala Tibor

Ad notam: együttműködés

Mindig rossz szülőnek tartottam a „bezzeg” szülőket, rossz szakembernek a „bezzeg” szakembert. Az ilyen szülő úgy neveli a gyermekét, hogy folyton azt a nótát fújja „bezzeg az én koromban... bezzeg amikor én... stb. Vagy az ilyen szakember is fújja: bezzeg én megmondtam. A bezzegség mögött ugyanis közhelyek állnak, pl. bezzeg megmondtam, hogy össze kell fogni... bezzeg... Rövidre fogva mondandóm, olcsó poénkodás lenne arra hivatkozni, hogy 1983-ban bezzeg... Csak annyit mondanék, hogy barátaimmal írt akkori cikkünk minden mondatát ma is vállalom, illetve vállaljuk. De a cikk megszületett és elszállt, scripta volent. Sorskérdésekről volt benne szó, ma is ezek a könyvtárügy sorskérdései.

Engedjék meg, hogy meleg hálával köszönjem meg Önöknek, hogy ezt a témát ítélszékük elé idézték. Reménykedjünk, hogy nem szellemidézés vagy halotti

végtségesség okán. Legyen ezért szó a továbbiakban szakmai közgondolkodásunkról.

Szakmai tudásunk ugyanis a múlt és sokféle más tudás kritikai szövedéke. Nem szériatermék, ellentéteket is befogad. Ám kell lennie egy-két alapelvnek, amelyekben közmegegyezésnek kell kialakulnia. Ha hiányzik, a szakmát lesöprik, perifériára állítják, ügyeit elnapolják. Az érvek velünk szemben: a szakma még nem érlelte ki álláspontját; a szakmán belül sincs egységes állásfoglalás. Ezeket az egyébként igaz érveket idéztem. Ha nem térünk észre, ha nem állítjuk meg a parciális érdekek lobbizóit, akkor a szakma rövid időn belül széthullik. Három részre szakad, mint Mohács után az ország, amely szakadás pusztító hatásait máig nem hevertük ki.

Akkori írásunk néhány gondolatát most idézném annak ürügyén, hogy ugyanazok a kérdések most örökzöld slágertémaként ismét felkerültek szakmai közéletünk színpadára. A következőket ajánlom szíves figyelmükbe. Íme e tízparancsolat:

1. A könyvtárügy – vagy az egésznek tekintett rendszer – céljai csak közvetve vonatkoznak az egyes intézményekre, a rendszer egészének céljai intézmények feletti. Kommentárként a „könyvtári ellátás” terminus technicus-át tenném hozzá. A rendszerrel kapcsolatban ugyanis az állampolgárok összessége áll, igényeiket a könyvtárak összessége teljesíti. A könyvtári rendszernek nemcsak azt kell nyújtania, amije van, avagy ami megmaradt, hanem ellátást biztosít, tehát azt nyújtja, amit igényelnek tőle. Ez nagy különbség. Attól szakma a szakma, hogy képes erre.
2. A célok meghatározásakor a használót kellett megnevezni elsőként, ebből lehet származtatni a szolgáltatásokat, szervezetet, egyebet. A használót mindössze két dologban kell kielégíteni: bármely publikus dokumentumot megszerezni számára és tájékoztatást adni minden megjelent dokumentumról.
3. A könyvtárügy struktúráját a szakmai kapcsolatok nyomvonalai szerint kell kialakítani. Ezt kell kodifikálni is. Más szervezeti elgondolások – pl. felügyeleti, fenntartói jogok szerintiék – ehhez képest másodrendszerűek a működés szempontjából, de van létjogosultságuk. Arra azonban ügyelni kell, hogy ne keletkezzék túlszervezés.
4. Minden könyvtári szolgáltatás fundamentumát a hézagmentes bibliográfiai alapregisztrációk teszik. Az összes többi erre épül. Ebben nem lehet vita, hiszen – egyetemes könyvtárosság is erre vállalkozott nagyléleketű programokban; csakhogy ezek meghatározó volta nálunk alig tudatosult.
5. Az intézmények feletti közgondolkodásban a központi szolgáltatások nem tekinthetők a Széchényi Könyvtár belügyének, ezek is intézmények felettiék. Ilyen kezelést kívánnak jogi, pénzügyi és más szempontokból. Ha összkönyvtárinak tekintjük őket nemcsak szólamokban, akkor jelentőségüknek megfelelő hangsúly eshet rájuk. Az adná meg súlyát, hogy nincsenek közbeékelődő áttételek, fokozatok.
6. Ha az egésznek tekintett könyvtári rendszer húzó ereje a központi szolgáltatásokban van, akkor azt is vizsgálni kell, hogy ezek teljesesek-e? Van-e hiányzó „összkönyvtári” szolgáltatás. Kettőt neveztünk meg. Az egyik egy országos tároló és kölcsönkönyvtár, a másik egy referral centre, amolyan irányító, út-

baigazító központ és eszköz, tájékoztatás a tájékoztatásról. (Sokáig a „maintainformációs” jelzőt viselte.) Mindkettő egy új minőségű könyvtárközi együttműködést tesz lehetővé. Pontosabban: a már meglévővel együtt ezek teszik lehetővé az együttműködést.

7. Így érthető a 83-as dolgozat egyik alapelve, hogy az együttműködés nem lehet cél, hanem eszköz jól meghatározott célok elérésére.
8. A dolgozatban benne van, hogy az adatátviteli, kommunikációs hálózatok kiépülése a rendszerszerű működés feltétele. Pedig e hálózatokról még csak az első feccskék röppentek fel akkor.
9. Ha a rendszer így működik, technikai-technológiai kompatibilitást kell biztosítani. (Csúnya szó, mondjunk inkább illeszkedést.) Ebben semmi újdonság nincs, új elem az volt, hogy ezt a könyvtárügy irányításának felelősségi körébe utaltam.
10. Végül kimondtuk, hogy a könyvtári rendszer szervezésében, fejlesztésében egy-egy elv kiemelt kezelése vagy egy-egy könyvtári szektor elkülönített fejlesztése az egész rendszert gyengíti. Nem kommentálom. Azóta tudniillik csak ez folyik. A rendszert kell fejleszteni, az egyes intézményeket vagy szektorokat ezen belül, nem az egyedeket külön-külön.

E tíz pont után tucatnyi kérdés támad bennem, nyilván Önökben is. Pl. hogy vannak-e más elven nyugvó elképzelések? Nem tudom, csak gyanítom, hogy vannak. Velük nem vagyunk képesek vitatkozni, mert elképzeléseiket nem írják le, nincs mivel vitatkozni. Fantomokkal nem lehetséges eszmecsere. Egyedül Zsidai József írt le egy általa racionalizálásnak tekintett részletet a parciális gondolkodás iskolapéldájaként. Meg is kapta a magáét. Még veszélyesebb az a gondolkodás, amelyben valaki (valakik) könyvtári feladatokon kívül eső céljaik megvalósítására akarják a könyvtárakat felhasználni. Tegyük szívünkre kezünket és valljuk be, egyesekben van hajlam arra, hogy egy tál lencse ígéretéért eladják elsőszülöttségüket a kulturális életben. Pedig egyszer már kipróbált csapdáról van szó.

Mi van a képzésünkkel? A 83-as cikkben még üdvözölni lehetett, hogy végre kialakult az oktatás három szintje. Azóta az is szétmállott. Ezt is hagytuk, bár nem tudom, szakmán belül kinek kellett volna közbelépnie, ha a szakma kari etikája nem tudta a dzsungellé válást megakadályozni. (Van-e ilyen etika?)

A kérdések sorjájának. Ha elnézem szerzőtársaimat, ironikusan egy címet adunk magunknak. Mi vagyunk a szakma Kasszandrái. Idegölő szerep? Sokadik nekifutás után is tesszük dolgunkat. Mert ez a nemzedék ismeri az élet törvényét: navigare necesse est.

Horváth Tibor

A MKM közigazgatási államtitkára, *Honti Mária* 1996. július 1-jével dr. **Skaliczki Juditot** nevezte ki a Könyvtári Osztály vezetőjévé.